

*cidad de controlar los procesos de trabajo, de ordenarlos y, en su caso, de reorganizarlos».*⁵

Els treballs sobre l'església de Sant Vicenç de Jonqueres i la capella de Sant Nicolau són un clar exemple d'aquesta concepció del patrimoni com a conservació de les edificacions que representen el poder, en aquest cas feudal i eclesiàstic. L'estudi es centra en l'edifici que ha perdurat, perquè fou construït perquè perdurés, malgrat que hi ha prou indicis documentals i mètodes d'estudi que permetrien anar més enllà en la investigació: la primera menció documental de Jonqueres, de l'any 973, es refereix a la venda d'un molí situat «*intus in villa uocita Goncheras*» (el document està transcrit i traduït a les p. 10-11 de l'obra de J. Masagué), i la major part dels documents posteriors⁶ es produeixen també amb motiu de les transaccions dels drets sobre molins, horts o terres situades arran del riu Ripoll, a Jonqueres. Els esments a la parròquia són molt més tardans. No és prioritari, doncs, estudiar aquestes mencions documentals i intentar reconstruir el sistema hidràulic dels molins de Jonqueres documentat ja al segle X? Aquesta reconstrucció seria possible a partir del mètode de l'arqueologia hidràulica.⁷ L'estudi de l'espai de cultiu irrigat associat als molins, que conté informació sobre els processos de treball del grup pagès que el construï i el treballà, és allò que realment explicarà l'existència de la parròquia de Sant Vicenç de Jonqueres i, en definitiva, el que «*ajudarà a comprendre la trajectòria històrica*».

Així, doncs, per què no s'ha de considerar com a «patrimoni» dels sabadellencs el sistema hidràulic medieval del riu Ripoll? La mateixa Llei de Protecció del Patrimoni Cultural Català admet aquesta possibilitat, per tal com considera com a bé cultural d'interès nacional la categoria de «Jardí històric», definit com «*espai delimitat que és fruit de l'ordenació per l'home d'elements naturals i que pot incloure estructures de fàbrica*». (DOGC, núm. 1.807, p. 6.749: títol primer, capítol I, article 7, apartat 2-c).

A Sabadell ja hi ha un exemple de sistema hidràulic desaparegut. Es tracta d'una horta del segle XV que començà a desaparèixer, en aquest cas a causa del creixement urbà, a partir de l'inici del segle XIX. J. Alsina en diu: « *quatre-cents anys d'horts dels quals ens queda ara sols el nom d'un carrer, que era al bell mig de l'horta i que ens la recorda: el carrer de l'Hor-*

ta Novella». Considerar que els sistemes hidràulics formen part del patrimoni cultural permetria la seva eventual protecció, o almenys el seu estudi, abans que es conclougué la seva lenta i silenciosa desaparició.

MERCÈ ARGEMÍ I RELAT

EDNA COPPARONI, *Edgardo Ricetti maestro y luchador social. 12 años de experiencia pedagógica en Sabadell (España) 1927-1939*, (Buenos Aires, Editorial Reconstruir, Colección Perfiles, 1992), 96 p., 32 lám.

Aquest llibre és una valuosa contribució al marc històric local d'una etapa, que en les perspectives actuals i després dels recents esdeveniments —fracàs de la socialdemocràcia, crisi general de l'esquerra, desaparició del socialisme real o «científic», etc.— serà, a ben segur, reinterpretada i per tant reescrita a partir de la riquesa que a casa nostra generà el socialisme autòcton, inspirat fins a 1939 en els principis de la Primera Internacional Socialista, del qual el protagonista d'aquest llibre, d'origen argentí, n'és un bon exemple.

L'estimable evocació que fa en el seu llibre l'Edna Copparoni de les vivències compartides amb el seu company, Edgardo Ricetti (1901-1984), no tan sols com a pedagog i activista social anarquista, sinó també pel seu perfil humà de convençut pacifista i naturista, ens situen davant una mostra del que foren moltes persones que en aquella època tenien els ideals per sobre de tot materialisme; així, donaren lloc al que fou una de les poques experiències mundials en matèria d'emancipació humana, que forma part del patrimoni cultural i moral del nostre poble. En realitat, una experiència sense precedents i estudiada arreu del món, en què la ciutat de Sabadell sempre hi és present a través de l'obra teòrico-pràctica de figures com Marià Burguès, Teresa Claramunt, Mateu Morral, Albà Rosell, Bru Lladó, Isidre Nadal (Llum de la Selva), Joan Saña Magriñà, etc. entre les quals, amb tota justícia després de la lectura d'aquest llibre i de totes les persones que encara el recorden, cal afegir-hi la personalitat d'Edgardo Ricetti.

El llibre ens narra l'arribada a Europa del jove Ricetti l'any 1925, concretament a París, on estableix amistat amb aquelles famílies catalanes separatistes exiliades a França i que

⁵ M. BARCELÓ (1988). «La arqueologia extensiva y el estudio de la creación del espacio rural» dins *Arqueología Medieval en las afueras del «medievalismo»* (ed. M. Barceló), p. 195-274, Barcelona.

⁶ Vegeu els documents núm. 51, 72, 75, 104, 109, 112, 113, 131, 178, 180, 186 i 300 a l'obra de P. PUIG (1990). *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomataris dels segles X i XI*. Tesi doctoral inèdita. Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra.

⁷ Vegeu com a referències elementals: M. BARCELÓ (1989). «El dise-

ño de espacios irrigados en al-Andalus: un enunciado de principios generales» dins *El agua en zonas áridas: Arqueología e Historia. I Coloquio de Historia y Medio Físico*, vol. I, pp. XV-L. Almería; i H. KIRCHNER i C. NAVARRO (1994). «Objetivos, métodos y práctica de la arqueología hidràulica» dins *Arqueología y territorio medieval*, 1, pp. 159-182. Jaén.

⁸ J. ALSINA I GIRALT (1989). «L'Horta Novella» *Arnaona* (Sabadell), 4, III època.

el posen en contacte amb grups de joves que instrueix Francesc Macià per portar a terme la rebel·lió armada que, des de Prats de Molló i amb el suport des de Barcelona de la CNT, havia de permetre la proclamació de la República Catalana.

Ja a Barcelona, i després d'una breu estada a Sants (1927), Ricetti, atesa la seva condició de pedagog, rep l'ofertament per part de l'anarquista Bru Lladó de fer-se càrrec de l'escola impulsada i sostinguda pel Sindicat de Teixidors de la CNT de Sabadell.

En el llibre, l'Edna Copparoni, persona també dedicada molts anys a l'ensenyament, ens descriu amb claredat com Edgardo Ricetti ja en aquells anys era una persona molt influïda i atreta per l'experiència pedagògica de Francesc Ferrer i Guàrdia. Cosa molt comuna en aquells anys en què le teories pedagògiques havien sofert una important evolució des de 1909. Però els ideals d'una escola laica, antimilitarista i anticapitalista, com també la identificació humana amb la natura, com a base per a una societat futura més justa i igualitària, eren els objectius de l'escola Integral o Nova que en aquells anys Edgardo Ricetti des de l'escola de Sabadell l'*Instituto Pedagógico «Cultura y Solidaridad»*, situada a la confluència dels carrers del Taulí, Puiggener i Vilarrúbies, —nom procedent de la Cooperativa de Consum i Producció del Sindicat de la CNT de Sabadell—, s'havia decidit de portar a terme. Cal però afegir que, durant la segona meitat dels anys vint, les escoles d'aquestes característiques proliferaren arreu de Catalunya i a les Illes Balears. Similars a la de Sabadell i amb els mateixos principis trobem l'*Escola Natura* del Clot, que impulsà un dels companys d'Edgardo Ricetti, essent aleshores tots dos membre del Sindicat de Professions Lliberals de la CNT (en aquests anys no existeix el Sindicat d'Ensenyament), Joan Puig Elies; també hi ha una altra experiència similar a l'escola d'Alaior de Menorca, on també exerceix el pedagog sabadellenc, Albà Rosell Llongueres.

Copparoni ens descriu amb tota riquesa de referències històriques les vicissituds que el seu company passà a Sabadell: l'escissió el 1932 entre els sindicalistes reformistes «Trentistes» i Anarquistes en el si de la CNT, comportà que Ricetti, que pertanyia a aquests últims, hagués de traslladar l'escola al carrer del Taulí. I així arribem a les aspiracions revolucionàries sorgides del dinou de juliol de 1936 a Catalunya, en què Ricetti des de l'escola i com a Secretari Local de *Solidaritat Internacional Antifeixista* tingué una activitat molt destacada.

Molt interessant fou la seva experiència pedagògica, sense precedents en la seva durada a Sabadell, en què jo hi afegiria la seva tasca com a membre del Consell de Redacció del diari *Superación (Organo de la CNT-FAI de Sabadell y su Comarca)*, com també la seva participació directa en la creació de la Granja Escola Camperola a la masia de Ca n'Argelaguet. Com a conseller d'aquesta escola i membre del CENU

(Consell d'Escola Nova Unificada), Ricetti impulsà l'ensenyança de la Natura entre nens i nenes que en la major part procedien d'altres regions de l'estat ocupades pel feixisme.

Com diu molt bé Edna Copparoni són dotze anys dedicats a una nova ensenyança més d'acord amb l'ésser humà, en aquest sentit ens descriu les colònies escolars de mar, al Masnou i de muntanya, a Sant Llorenç. Excursions que molts recorden al pla i a la font de Can Puiggener, la seva participació des del CENU en la creació de l'*Institut Obrer de Sabadell* als afores del bosc de Can Feu. La seva amistat que molts recorden amb en Llum de la Selva (Isidre Nadal) a la magnífica Granja Natura *Jardí de l'Amistat* de can Rull, vertader camp de pràctica naturista.

Tota aquesta tasca la feren possible uns ideals en què valia la pena de perseverar, a la vegada que un medi tan generós com el del terme de Sabadell el qual oferia totes les possibilitats culturals i ecològiques per esdevenir una autèntica *Ciutat Jardí* i que constituïa un marc insuperable.

La lectura del llibre d'Edna Copparoni, en la part que segueix a la desfeta del mes de gener de 1939 en què Ricetti acompanya els nens a la frontera de França, el posterior saqueig de l'escola per part de «los nacionales», que comportà la desaparició del valuós material filmat durant les excursions de l'escola, etc., hi consten molt ben descrites en el seu llibre.

El relat més emotiu, però, l'escriu Edna Copparoni a partir de les confidències que el seu company li fa durant quaranta anys de vida en comú, en què en el seu cor sempre es troba l'enyorança de Sabadell i els seus amics, els alumnes, l'escola, la tragèdia de la guerra, etc.

L'Edna ens deixa amb aquest llibre un gran testimoni escrit del qui fou una persona tan generosa com Edgardo Ricetti, que sens dubte rectifica moltes «evidències verbals» i esclareix moltes afirmacions que figuren a la historiografia local. Afirmacions que no es poden justificar amb un mínim de rigor i objectivitat i de les quals els seus ex-alumnes, que el varen poder retrobar i li varen retre calorós homenatge abans de la seva mort a Sabadell l'any 1983, en poden donar bona raó, molt millor que jo.

La coherència d'Edgardo Ricetti durant tota la seva vida n'és una bona mostra a Sabadell i després a la ciutat Argentina de La Plata, on va fundar la Delegació de la Assemblea pels Drets Humans i l'Asociación por los derechos del niño.

Com es pot veure en aquest breu comentari, gràcies al llibre de l'Edna Copparoni, podem dir que Ricetti tingué una vida dedicada a la consecució d'un món millor, fins i tot durant els seus darrers dies en què va haver de presenciar com el seu estimat fill, Ariel de 23 anys d'edat, era un dels

trenta-cinc mil detinguts i desapareguts de la sanguinària dictadura militar argentina del 1978.

EDUARD MASJUAN

Frederic UDINA I MARTORELL, *Notes històriques de la Universitat Autònoma de Barcelona* (Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, Vice-rectorat d'Estudis, 1995), 191 p.

UAB 25 anys. Una història gràfica, 1967/1968-1993-1994. (Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions, 1995), 145 p.

Amb motiu del 25è aniversari de la creació de la UAB, la UAB ha publicat dues obres complementàries: una crònica i una història gràfica.

Sota el títol de *Notes històriques*, Frederic Udina, primer degà de la Facultat de Lletres i membre de la Comissió Promotora de la UAB, ha reconstruït una crònica detallada de la UAB de 1968 a 1993. La introducció ja ens adverteix que no és una història de la UAB, un treball que —hom assenyalava— requereix més temps i més documentació. Afegim-hi que també seria un treball d'història de l'educació i de la ciència, el qual requeriria una contextualització d'ampli abast i un enfoc que inclogués totes les múltiples variables de l'activitat universitària. Una història de la UAB equivaldria, de fet, a una veritable auditoria de la institució en el llarg termini.

Les *Notes* s'han elaborat a partir de la documentació disponible (bàsicament la generada per la mateixa institució) i amb dades proporcionades per una vintena d'entrevistes a professors i ex-alumnes. L'obra és, doncs, essencialment una crònica dels esdeveniments més singulars de la trajectòria de la UAB, estructurada en períodes que es corresponen als successius rectorats. Val a dir, sobretot en l'etapa fundacional (1968-1973), que l'autor, en la mesura que en fou protagonista, utilitza també el record personal.

Creada en els darrers anys del franquisme, precisament en aquell mitificat 1968, l'autor descriu encertadament la UAB sota Franco com una illa de llibertat, en què imperava un to democràtic, palès en el tracte entre professors i alumnes i entre les distintes categories de professors, ja que no s'ha d'oblidar que els «penenes» —professors no numeraris— conformaven una àmplia majoria. És simptomàtic que el primer rector, Vicent Villar Palasí, vindicat en aquest treball, decidís prescindir de togues i birrets en el cerimonial acadèmic. De fet, el to, almenys en els primers anys, era no solament democràtic sinó fins i tot familiar. Les enganxades del mateix autor, llavors degà de Lletres, amb els dirigents de la «subversió» tenien molt d'oncle —tret de polleguera— i de nebots

entremaliats. Tot i això, en aquells temps, Carrero Blanco podia manar —com molt bé es recorda— que no es renovés el contracte a un professor. Ara bé, dubto que cap altra universitat hagués gosat burlar l'ordre de l'almirall amb un contracte-tapadora a nom de l'esposa del represaliat.

La crònica descriu la formació de les diverses facultats, els plans d'estudi que s'implantaren, el moviment estudiantil, les ensopegades amb el ministeri —particularment la suspensió dels Estatuts i el cessament del primer rector, Villar Palasí, i la transformació de l'estructura del professorat —amb una visió crítica de les proves d'admissió que convertiren els «penenes» en numeraris. Atenció particular, atesa l'estructura de l'obra, mereixen les circumstàncies específiques que marcaren l'inici i la fi de cada etapa rectoral, i naturalment el propi desenvolupament institucional de la Universitat.

En l'òptica de l'autor, els dos enemics de la institució eren «els moviments estudiantils de tipus democràtic contra el règim i la recent política ministerial disposada a desfigurar i aminorar l'autonomia universitària». És indubtable que hi havia aquesta percepció per part d'alguns dirigents de la Universitat, però sembla més improbable que l'anàlisi demostrés que els moviments estudiantils —tot i els seus excessos, que a la UAB foren pocs— fossin objectivament un enemic de la institució. En canvi, resulta encertada la visió de la mala consciència —de privilegiats— que tenien els estudiants dels primers anys de la UAB respecte als seus col·legues de la Universitat de Barcelona.

Des de la perspectiva actual, quan l'esquerra ja no domina ni l'estament docent ni el discent, un antic protagonista, que n'havia patit els maldecaps, no podia estar-se de revisitar el passat amb una certa ironia i autocomplaença. Vegem-ne una mostra, que il·lustra també una particular sintaxi: «També hi ha hagut un nom nou aplicat al llarg viarany, que els estudiants anomenaren "camí d'Ho Chi Minh", ablusió ben clara al tribut que aquells pagaven al marxisme revolucionari; el camí que unia l'estació de tren de Bellaterra amb les facultats. Avui ha desaparegut com també aquella ideologia.» Un pèl excessiu. Aquell humit trajecte, ple de canyissars i esbarzers que li conferien un aspecte selvàtic, fou nomenat ruta Ho Chi Minh, per algú, no sabem si marxista, però amb prou sentit de l'humor, ja que érem en els darrers anys de la guerra del Vietnam. En aquest cas el tribut es pagava a la insuficiència de comunicacions entre l'estació i el campus.

Un aspecte reflectit en aquesta crònica és el paper de les institucions sabadellenques en la formació de la UAB. L'alcalde Burrull, llavors membre de la Diputació, fou un dels qui es pronuncià a favor de l'opció de situar la UAB en el seu actual emplaçament de Cerdanyola. Els compradors dels terrenys foren els ajuntaments de Barcelona, de Sabadell i la Diputació. La Caixa de Sabadell, juntament amb la de Pen-